

**НАЦОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА КРИМІНАЛІСТИКИ**

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ

**Матеріали всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції**

30 березня 2018

Одеса
Букаєв Вадим Вікторович
2018

УДК 343.22
П83

Тези друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення тез,
які суттєво перевищували пропоновані обсяги

Протидія організованій злочинній діяльності : матеріали
П83 всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. м. Одеса, 30 бер.
2018 р. — Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2018. —
132 с.

УДК 343.22

проти корупції, незалежно від того, хто перебуває на даний момент при владі.

Література:

1. Закон України “Про боротьбу з корупцією” від 5 жовтня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - №34.
2. Прес-конференція Президента України В.Ющенко «Відповідальність. Законність. Вибір народу», 12 квітня 2007 р.;
3. Тимків Н. Політична корупція в Україні / Н.Тимків // Режим доступу: [Електронний ресурс] // http://espresso.tv/blogs/2016/07/14/politychna_korupsiya_v_ukrayini.
4. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії/ М.Мельник. - Національна безпека і оборона, 2009, № 7.
5. Чернова А. Національна безпека і оборона // Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії/ А. Чернова. – Центр Разумкова, 7-е изд. – 2009.- 84 с.

І. В. Гловюк,

*д. ю. н., доцент завідувач кафедри кримінального процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 255 КПК УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Стаття 255 КПК України передбачає, що відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, повинні бути невідкладно знищені на підставі його рішення, крім випадків, передбачених частиною третьою цієї статті та статтею 256 КПК. Ці та інші положення цієї статті викликають питання у контексті реалізації права на захист. У відповідності до ч. 2 цієї статті, забороняється використання зазначених у частині першій цієї статті матеріалів для цілей, не пов'язаних з кримінальним провадженням, або ознайомлення з ними учасників кримінального провадження чи будь-яких інших осіб. Якщо стосовно «будь-яких інших осіб» такий підхід, враховуючи таємний характер негласних слідчих (розшукових) дій, заперечень не викликає, то заборона ознайомлення для учасників кримінального провадження викликає зауваження стосовно забезпечення права на захист. У відповідності до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право мати час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту. У практиці ЄСПЛ визнано, що поміж засобами, які мають бути надані обвинуваченому, є можливість, з метою підготувати свій захист,

ознайомлюватись із результатами слідства, накопиченими протягом усього часу його провадження (Huseyn і інші проти Азербайджану, § 175; ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos проти Росії, § 538); якщо обвинуваченому дозволено захищатись самостійно, то відмова у наданні йому доступу до матеріалів справи є порушенням прав сторони захисту (Foucher проти Франції, §§ 33-36) [1, с. 47].

У результатах проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, можуть міститися дані, які у майбутньому будуть важливі для сторони захисту, яка на момент вирішення питання про їх знищення не знає про їх існування, та, відповідно не має та не може мати до них доступу. Виходячи з положень ст. 255 КПК України, рішення про знищення не відстрочується до моменту закінчення досудового розслідування, а може бути прийнято у будь-який момент після проведення негласних слідчих (розшукових) дій: на це вказує положення ч. 5 цієї ж статті, що знищення відомостей, речей та документів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, не звільняє прокурора від обов'язку здійснення повідомлення згідно з вимогами статті 253 КПК України. Тобто сторона захисту може дізнатися про проведення негласних слідчих (розшукових) дій вже після знищення їх результатів, тим самим не маючи змоги перевірити, чи містить ця інформація дані, які могли б бути використані для здійснення захисту. Відмітимо, що така нормативна регламентація не корелюється із ч. 2 ст. 290 КПК України, яка вимагає, щоб прокурор або слідчий за його дорученням надавали доступ до матеріалів досудового розслідування, у тому числі будь-яких доказів, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання.

Крім того, така регламентація може бути піддана критиці у аспекті правових позиції ЄСПЛ. В питаннях розкриття доказів Європейський суд практично виходить з деяких загальних правил: докази (і обвинувальні і виправдувальні) повинні бути відомі захисту, будь-які обмеження захисту на доступ до них повинні бути мінімальними, суворо необхідними в рамках того суспільного інтересу, який такі обмеження переслідують [2, с. 357]. Право на доступ до матеріалів справи не є абсолютним. У певних випадках може бути необхідно приховати від сторони захисту деякі докази, аби захистити основоположні права інших осіб або важливий суспільний інтерес. Водночас, з точки зору статті 6 § 1 є правомірними тільки ті заходи із обмеження права на захист, які є абсолютно необхідними. Європейський Суд має перевірити, чи процес ухвалення такого рішення якнайповніше відповідав вимогам змагальності і рівності сторін, і чи він був доповнений гарантіями, здатними захистити інтереси обвинуваченого (Natunen проти Фінляндії, §§ 40-41; Dowsett проти Сполученого Королівс-

тва, §§ 42-43; Mirilashvili проти Росії, §§ 203-209). Нерозкриття сторони захисту матеріальних доказів, котрі містять елементи, що можуть зняти вину з обвинуваченого або пом'якшити покарання, можуть становити відмову надати необхідні можливості для підготовки захисту і, отже, порушення права, гарантованого статтею 6 § 3 b) Конвенції. Водночас, обвинувачений може окремо мотивувати своє клопотання, і національні суди можуть перевірити обґрунтованість цих мотивів (Natunen проти Фінляндії, § 43; С.Г.Р. проти Нідерландів, рішення Комісії) [1, с. 47-48]. Нерозголошення не буде прийнятним згідно зі статтею 6, навіть якщо воно буде належним чином розглянуто національними судами, - в тому випадку якщо воно може перешкодити обвинуваченим обґрунтовувати позицію захисту, яку вони намагаються висунути, наприклад, щодо провокації вчинення злочину [3, р. 63].

У справі «Матанович проти Хорватії» ЄСПЛ констатував, що в скаргах Й. Матановича на процесуальну несправедливість ішлося про позбавлення його доступу до трьох основних категорій доказів, здобутих за допомогою негласних слідчих дій. Третя категорія доказів складалась із записів розмов інших осіб, які не були притягнуті до відповідальності й на яких не було посилено при засудженні Й.Матановича. Доступ до цієї інформації був обмежений на тій підставі, що записи не мали відношення до справи заявника й торкалися приватного життя інших осіб. Зокрема, йшлося про причетність до цієї схеми президента ФПХ, справа якого була виділена в окреме провадження. Проте, як зазначено в рішенні, не була застосована жодна процедура, яка б на підставі звернення заявника дозволила суду оцінити пов'язаність цих записів зі справою. Не з'ясовано, чи містили вони якісь подробиці, що могли б дати заявникові можливість виправдати себе або зменшити обсяг обвинувачення, або чи мали вони відношення до належності, достовірності та повноти доказів, наданих під час провадження. Не погодились у Страсбурзі й з висновком Верховного суду Хорватії стосовно того, що державний прокурор управі обрати докази, які б використовувалися під час провадження. Адже це суперечить прецедентному праву ЄСПЛ, відповідно до якого процедура, під час якої самі слідчі органи намагаються оцінити доречність доказів без будь-яких наступних процесуальних гарантій прав захисту, не може відповідати вимогам §1 ст.6 Конвенції. Тому, як зазначено в рішенні Суду, «було очевидно, що з огляду на недоліки в процедурі щодо відкриття доказів, які розглядаються, заявник не мав можливості сформулювати певні доводи стосовно належності доказів, про які йде мова, і домогтися того, щоб суд розглянув його заяву в світлі його права ефективно підготувати свій захист». Таким чином, констатував ЄСПЛ, підсудний був позбавлений процедури, за допомогою якої можна було встановити, чи докази, які мала у своєму розпорядженні сторона обвинувачення, але які не були долучені до справи, могли пом'якшити вирок або поставити під сумнів обсяг ін-

кримінованої заявникові злочинної діяльності. Тож було встановлено порушення §1 ст.6 конвенції [4].

Ключове значення для розглядуваної проблематики має позиція, що «не було запроваджено жодної процедури, яка б дозволила компетентному суду, за зверненням заявника ..., оцінити їх відношення до справи, зокрема, чи містять вони такі дані, які могли б дозволити заявнику виправдати себе чи зменшив обсяг обвинувачення, або вони стосувалися допустимості, достовірності та повноти доказів, поданих під час провадження. Отже, не можна вважати звинувачувати заявника, що він не подав конкретного клопання про доступ до цієї конкретної частини записів. Дійсно, заявнику не було відмовлено у клопотанні про доступ до записів, у зв'язку з тим, що він не обґрунтував це, або тому, що він не навів достатніх підстав для подання такого клопання. Натомість його клопотання було відхилено на підставі того, що він не мав права на доступу до цих записів, оскільки вони були розглянуті, перш за все, як такі що не мають відношення до його справи, і повинні бути знищені. Суд також зауважує, що Суд округу м. Загреб навів додатковий аргумент щодо відмови у доступі до записів, спираючись на необхідність захисту приватності осіб, телефонні переговори яких були записані. У зв'язку з цим, Суд вважає, що умови, за яких здійснювалося провадження в цій кримінальній справі, повинні були забезпечувати необхідний захист прав заявника, щоб дотримати належний баланс між правами та інтересами осіб, гарантованими статтею 8, і правами заявника на захист, гарантованими статтею 6 Конвенції. Проте у справі, що розглядається, Суд округу м. Загреб не дотримався належного балансу між правами осіб, гарантованими статтею 8 Конвенції та клопотанням заявника про відкриття доказів, які б дозволили заявникові представити свої контраргументи щодо будь-яких таких міркувань [5].

При тому, що право на доступ до матеріалів справи не є абсолютним, ЄСПЛ неодноразово звертає увагу на те, що у системах, в яких органи прокуратури зобов'язані відповідно до закону враховувати факти на користь і проти підозрюваного - процедура, відповідно до якої органи прокуратури самостійно намагаються оцінити, що може мати або не матиме значення для справи, без будь-яких наступних процесуальних гарантій прав захисту, не може відповідати вимогам статті 6 § 1 [5]. За регламентацією ст. 255 КПК України, сторона захисту позбавлена можливості навіть заявити клопотання, оскільки вона не знає про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а докази знищуються як такі, що не є необхідними, на думку прокурора, для подальшого проведення досудового розслідування. Таким чином, питання про приховання доказів від сторони захисту шляхом їх знищення вирішується на будь-якому етапі розслідування без відома сторони захисту. Враховуючи оцінку ситуації із третьою частиною записів у справі «Матановіч проти Хорватії», очевидно, що вона

може бути використана і для оцінки змісту процедури, передбаченої ст. 255 КПК України у контексті її потенційної невідповідності правовим позиціям ЄСПЛ.

Таким чином, положення ч. 1 та 2 ст. 255 КПК України не забезпечують належний механізм балансування щодо публічного інтересу у розкритті кримінальних правопорушень із збереженням у таємниці відомостей щодо спеціальних операцій та інтересом підозрюваного мати достатні можливості для захисту, а це породжує ризик майбутнього звернення до ЄСПЛ із заявами про порушення права, передбаченого п. в ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зазначене актуалізує розробку такого процесуального механізму, який би у досліджуваній площині забезпечив би пропорційність обмеження доступу до результатів негласних слідчих (розшукових) дій для сторони захисту.

Література:

1. Довідник із застосування статті 6 Конвенції – Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект), 2014. – 72 с. – Режим доступу:

https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf

2. Стандарты справедливого правосудия (международные и национальные практики) / кол. авторов ; под. ред. д. ю. н. Т.Г. Морщаковой. — Москва: Мысль, 2012. 584 с.

3. Protecting the right to a fair trial under the european convention on human rights :a handbook for legal practitioners. 2nd edition, prepared by Dovydas Vitkauskas. - Council of Europe, 2nd edition September 2017. – 165 p.

4. Дроздов О., Дроздова О. Коли таємне стає незаконним. Вибірковість надання записів прослуховування та недостатнє обґрунтування дозволу на спостереження є порушенням права на захист // Режим доступу: [http://zib.com.ua/ua/print/129583-](http://zib.com.ua/ua/print/129583-vibirkovist_zapisiv_prosluhovuvannya_ta_nedostatne_obruntuva.html)

[vibirkovist_zapisiv_prosluhovuvannya_ta_nedostatne_obruntuva.html](http://zib.com.ua/ua/print/129583-vibirkovist_zapisiv_prosluhovuvannya_ta_nedostatne_obruntuva.html)

5. Рішення "Матановіч проти Хорватії" (Заява № 2742/12), переклад О. Дроздова та О. Дроздової // http://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Pereklad_rishennya_evr_sudu_13072017.pdf